

УДК 947.76 : 372.82

К. С. Нікіфоров,

студент Донецького національного університету

НАВЧАЛЬНИЙ ПРОЦЕС ЯК СКЛАДОВА СУЧАСНОЇ ВИЩОЇ ДУХОВНОЇ ОСВІТИ В ДОНЕЦЬКІЙ ОБЛАСТІ (1991–2010 Р.Р.)

У статті аналізується навчальний процес у вищих духовних навчальних закладах Донецької області в 90-х роках ХХ – першому десятиріччі ХХІ століття. Для всебічного дослідження проблеми автором було залучено конфесійну періодику та нарративний матеріал (інтерв'ю з керівним складом духовних ВНЗ регіону).

Ключові слова: духовна освіта, навчальний заклад, кредитно-модульна система

Учебный процесс как составляющая современного высшего духовного образования в Донецкой области (1991–2010 г.г.)

В статье анализируется учебный процесс в высших духовных учебных заведениях в Донецкой области в 90-х годах ХХ – первом десятилетии ХХІ века. Для всестороннего исследования проблемы автором были использованы конфессиональная периодика и нарративный материал (интервью с руководящим составом духовных ВУЗов региона).

Ключевые слова: духовное образование, учебное заведение, кредитно-модульная система

The academically process as a constituent part of a modern higher religious education in Donetsk region (1991–2010 years)

This article is aimed at description and analysis of the academic process in higher religious educational institutions in Donetsk region in the 90th of the ХХ – the first decade of the ХХІ century. The confessional periodicals and narrative material have been used by the author for through comprehensive investigation of the problem.

This material includes an interview with the governing staff of the regional religious institutions of higher education.

Keywords: religious education, educational institution, system of credits and modules.

Після відновлення державної самостійності України нова держава відмовилася від антирелігійної діяльності та зійшла з курсу атеїзму,

що активно втілювався у життя комуністичною владою, яка усвідомлювала роль релігії як чи не найважливішого модусу національного відродження.

Проблемою майже національного характеру стала відсутність усталених духовних констант як у молоді, так і у представників старшого покоління, адже та ніша, яка належала у Радянському Союзі комуністичним моральним принципам залишилася фактично пустою. Її спроможна була зайняти релігія. Перед релігійними організаціями, які активно засновувалися в цей період в Україні, постало складне завдання – підвищити рівень духовно-морального стану народу. Але невпинне зростання кількості релігійних організацій не могло не викликати браку добре освічених кадрів (особливе це стосується тих релігійних організацій, які не були представлені у релігійній палітрі регіону до 90-х років).

У контексті даної публікації духовна освіта розглядатиметься як професійна підготовка служителів релігійних організацій та викладачів-богословів, тобто буде тотожна з професійно-зорієнтованою релігійною освітою.

Становлення та розвиток системи професійної духовної освіти активно відбувалося наприкінці ХХ – початку ХХІ ст. в усіх регіонах України, у тому числі у Донецькому краї. Отже, ця проблема є дуже цікавою з наукової точки зору, але, на жаль, залишається ще маловивченою.

Певні аспекти духовної освіти у Донецькій області у період незалежності досліджували такі автори як Н. Белікова, Л. Рощина, Л. Лихачова та Н. Ігнатова. Однак необхідно зазначити більш описовий, а не аналітичний характер даних праць. Проте, в цілому питання становлення і розвитку сучасної духовної освіти в Донецькій області не можна вважати повністю дослідженим, а окрім того, важливим є вивчення процесу духовної освіти саме в динаміці, адже у сучасному світі локальність (у тому числі і часова) стає знаком соціальної знедоленості та деградації [3, с. 52].

Вартий уваги і той факт, що жодна публікація на разі не присвячена власне проблемі навчально-методичної складової процесу духовної освіти в регіоні.

У цьому питанні, через певний брак літератури, найважливішою інформативною базою постають різноманітні першоджерела, серед яких найбільш інформативними є джерела особистого походження (нарративні інтерв'ю з керівниками або представниками духовних навчальних закладів) та конфесійна періодика, які попре свою

суб'єктивність майже всебічно відображають усі аспекти духовної освіти на Донеччині.

Виходячи з аналізу існуючої літератури та стану джерел, було визначено мету статті. Вона полягає у дослідженні навчального процесу у всіх його проявах в духовних навчальних закладах Донецької області.

Відділом у справах релігій Донецької облдержадміністрації на території області було зареєстровано одинадцять духовних навчальних закладів [5], а саме:

1. Донецький християнський університет (м. Макіївка)
2. Біблійний інститут «Слово життя» (м. Донецьк)
3. Біблійний інститут «Світло Світу» (м. Маріуполь)
4. Біблійний інститут «Христос для України» (м. Краматорськ)
5. Український ісламський університет (м. Донецьк)
6. Східно-українська баптиська теологічна семінарія (м. Макіївка)
7. Іудейська духовна семінарія – ієшива «Томхей Тмімім» – Любавич при регіональному духовному об'єднанні іудейських громад Донбасу (м. Донецьк)
8. Український Біблійний інститут при Християнському центрі незалежних Церков Христових в Україні (м. Донецьк)
9. Біблійний інститут «Благовіст» при Духовному центрі незалежних громад Церкви Христової в Україні «Благовіст» (м. Донецьк)
10. Ведична академія культури свідомості Крішні (м. Донецьк)
11. Біблійний інститут «Беар Велі Церкви Христової в Україні» (м. Слов'янськ)

Слід зазначити, що фактично на кінець 2010 р. в області працювало тільки сім навчальних закладів, оскільки з ще 1994 р. припинив свою діяльність інститут «Христос для України», з 1997 р. перестав діяти інститут «Світло світу», у 2003 р. було призупинено роботу Українського Ісламського університету, у 2009 р. – Східно-української баптиської теологічної семінарії. Однак ліквідація жодного з цих закладів не була зафіксована офіційно.

Отже, доцільно буде розділити усю систему духовної освіти на Донеччині на дві умовні гілки: християнську (проводиться християнськими релігійними організаціями) та нехристиянську (таку, що здійснюється в інституціях, що зареєстровані нехристиянськими релігійними громадами).

Згідно з новими віяннями часу та всебічного впровадження Болонської системи вищої освіти, духовні ВНЗ регіону намагалися не відставати від загальноосвітніх та всеукраїнських освітніх процесів. Так, християнські вищі навчальні заклади відзначалися уніфікацією та

стандартизацією освітніх програм. Деякі з них (Донецький християнський університет, Східно-українська теологічна семінарія та біблійний інститут «Беар Велі») запровадили два освітньо-кваліфікаційних рівня: бакалавр та магістр. Окрім того, у Донецькому християнському університеті бакалаврат розподілявся на три спеціальності – місіологія, богослов'я, церковне служіння.

Необхідно відмітити великі досягнення протестантських освітніх закладів у впровадженні кредитно-модульної системи, що також є показником впровадження Болонського процесу на теренах України та свідчить про намагання керівництва духовних вишів вивести їх на принципово новий рівень.

Навчання у всіх вишах є багаторічним, що свідчить про підвищення освітніх вимог всередині релігійних громад.

Задля систематизації усіх навчальних дисциплін у духовних навчальних закладах, автором пропонується розподілити їх на дві категорії:

Фахові (релігійно-спрямовані предмети, що мають за мету розвиток професійних якостей майбутніх служителів культу).

Загальноосвітні (курси предметів, що сприяють підвищенню загального освітнього рівня майбутнього спеціаліста та розширюють його світогляд).

Отже, у християнських навчальних закладах (8 з 11 представлених в регіоні) існує стереотипний пропедевтичний набір фахових дисциплін, пов'язаний з вивченням Святого Писання (герменевтика, огляди Старого та Нового Заповітів, введення в Біблію, бібліологія тощо) [6, 9, 12].

Окрім суто екзегетичних дисциплін, у християнських навчальних закладах Донеччини викладаються й інші фахові дисципліни, такі як еклесіологія, пневматологія, антропологія, хамартологія, есхатологія, історія Церкви (Донецький християнський університет) [1], молитва та її види, характер Бога («Слово життя») [9], християнська психологія, християнське життя, систематичне богослов'я, християнська етика (Біблійний інститут «Благовіст») [6] і т.д.

Особливу роль у навчальному процесі відіграють дисципліни, що спрямовані на встановлення контактів з потенційними адептами та місіонерство. Адже, за думкою Олени Панич, усі релігії споріднені бодай у тому, що вони всі є визнаними якоюсь спільнотою, а отже є засобами формування цивільного суспільства [11, с. 51]. Виходячи з цього, можна зробити висновок про необхідність правильного функціонування соціально-орієнтованих курсів. До таких у вищих

духовних навчальних закладах Донеччини відносяться, окрім загальноприйнятих гомілетики та психології спілкування, ще й такі курси як «Родина та шлюб», «Як правильно проповідувати», «Вирішення конфліктів» (Український Біблійний інститут) [4]; «Сімейне життя» (Біблійний інститут «Беар Велі») [12]; душпастирство, духовне життя та служіння (Донецький християнський університет) [1] тощо.

Щодо загальноосвітніх дисциплін, необхідно відмітити, що основний упор у всіх вище перелічених ВНЗ робиться на іноземні мови (зокрема, англійську, новогрецьку, іврит, латину тощо) та предмети, що відносяться до циклу дисциплін гуманітарного спрямування (історія України, етика й естетика). Великою мірою представлена, як навчальна дисципліна і філософія, при чому привертає увагу, що в більшості навчальних закладів вивчається не тільки конфесійна, але і загальна філософія.

Таким чином, християнським навчальним закладом вдалося налагодити міцну систему духовної освіти на території регіону, адже Донецько-Придніпровський мезорайон (до нього відносять Донецьку, Дніпропетровську, Запорізьку та Кіровоградську області) відрізняє наявність великого відсотка протестантських общин у мережі релігійних організацій регіону [10, с. 13].

Окрім християнських навчальних закладів, на території області діє один іудейський, один мусульманський і один вайшнаВСький виш.

Особливістю навчального процесу юдейської ієшиви «Томхей Тмимим» Любавич є концентрація виключно на богословських дисциплінах та «лашон а-кодеш» (івриті), у той час, як загальноосвітнім та проповідницьким дисциплінам не приділяється належної уваги. В ієшиві протягом трьох років навчання вивчаються Тора, Галаха, філософія іудаїзму, Талмуд, Мішна тощо [8].

Зовсім інша ситуація склалася в Українському іслаМСькому університеті. За чотири роки навчання, кожний його студент мав змогу отримати не тільки підготовку у галузі теології (тлумачення Корану, Шаріат, фикх, тафсир й акида), але і набути серйозну загальноосвітню базу знань. Її забезпечувало викладання арабської, татарської, англійської та української мов, а також наявність і навчальному плані таких предметів як інформатика, менеджмент, етика, основи конституційного права тощо [13, с. 7].

Як і для більшості нетрадиційних для України в цілому та Донецької області зокрема релігійних організацій, для Міжнародного товариства свідомості Крішні останнє десятиріччя ХХ ст. позначилося загальною інституалізацією та соціалізацією громад [2, с. 14]. Наслід-

ком таких процесів стало створення широкої мережі навчальних закладів та курсів у вайшнавських громадах.

В одному з таких – Ведичній академії культури свідомості Крішні за 4 роки навчання студенти мають змогу опанувати низку богословських дисциплін, зокрема: «Ведичний епос Махабхарата», «Поклоніння богам», «Взаємини вчителя та учня», «Мистецтво проповідувати», «Ступені віри», «Огляд Бхагавад-Гіти», «Паломництво святими місцями», «Ачар'ї», «Нама Таттва», «Прабхупада Лілаамріта» тощо [7].

З не-конфесійних дисциплін в Академії викладаються предмети, які є необхідними з точки зору вайшнавської традиції зокрема та релігійних вчень взагалі, це основи філософії і самоорганізація [7].

Отже, можна зробити висновок, що на відміну від християнських навчальних закладів, у вищих іудейських, мусульманських та вайшнавських громад регіону не відбувся перехід до міжнародних систем організації та оцінювання навчального процесу.

Безпосередньою складовою навчального процесу у всіх вищих навчальних закладах (не виключенням є і духовні) є навчальна практика. Саме за допомогою навчальною практики, студенти мають змогу практично опанувати теоретично набуті знання. Так, доцільно розподілити практику на декілька видів:

- Соціальна
- Соціальна робота
- Проповідницька та місіонерська діяльність
- Викладацька
- Викладання курсу «Християнська етика» в загальноосвітніх школах регіону
- Викладання в *alma mater*
- Церковна (найбільш розповсюджений вид практики, що полягає у виконанні певних обов'язків в релігійній громаді).

Одразу необхідно помітити, що навчальна практика існує на разі лише в християнських навчальних закладах. В ієшиві, Українському ісламському університеті та Ведичній академії культури свідомості Крішні протягом багатьох років існують лише нереалізовані інтенції до впровадження обов'язкової практики.

Отже, в Українському Біблійному інституті студенти зобов'язані проходити практику двічі на рік (влітку та взимку). На першому курсі проводиться соціальна практика у вигляді соціальної роботи у притулках та проповідництва серед пересічних громадян, а на другому курсі двічі за рік студенти мають змогу попрацювати в громадах Церкви Христової. Необхідно також відмітити, що Український Бі-

блійний інститут надає змогу студентам проходити практику у їхніх рідних містах [4].

У Біблійному інституті «Благовіст», практика не є обов'язковою, однак особливим видом навчальної активності, що постає замість навчальної практики, є семінари, що проводяться двічі на рік у громадах Церкви Христової. На семінарах студенти активно співпрацюють з пресвітерами релігійної організації, у тому числі і практично долучаються до служіння [6].

У Біблійному інституті «Слово життя» студенти після дворічного навчання проходять лише один вид практики – церковну, що проводиться не тільки в Донецькій області, але й у громадах Української християнської євангельської церкви по всій Україні [9].

Донецький християнський університет пропонує своїм студентам пройти усі види навчальної практики. Так, окрім служіння в релігійних громадах ВСО ЄХБ, проповідництва та соціальної роботи, в університеті широко практикується залучення спудеїв до викладання курсу «Християнська етика» в загальноосвітніх навчальних закладах регіону [14, с. 47–54].

Таким чином, необхідно відмітити великий успіх християнських духовних інститутів у впровадженні такої важливої складової навчального процесу, як навчальна практика.

Отже, підводячи підсумки, необхідно зазначити, що навчальний процес, як основна складова вищої духовної освіти на Донеччині є доволі розгалуженим. Так, користуючись власною класифікацією навчальних дисциплін, автор прийшов до висновків про існування певних особливостей навчального процесу, що пояснюються конфесіональними (об'єктивними) чи внутрішніми (суб'єктивними) особливостями релігійних громад. Так, навчальний процес у протестантських вищих навчальних закладах є більш інституалізованим, аніж в іудейських, мусульманських та вайшнавських громадах, що підтверджується наявністю освітньо-кваліфікаційних рівнів та поступовим переходом до Болонської системи вищої освіти. Окрім того, впровадження у навчальний процес загальноосвітніх навчальних дисциплін (що відповідає потребам часу), безумовно підвищує рівень цієї освіти.

Необхідно також відзначити великий прорив навчальних закладів у проведенні навчальної практики. У цьому питанні християнські навчальні заклади знов випереджають нехристиянські. Пояснити такий дисонанс між освітніми процесами у християнських та нехристиянських громадах можна декількома особливостями останніх. По-перше, на відміну від протестантських організацій, іудейські, вайшнавські та

мусульманські громади не є прив'язаними до західних релігійних організацій. Усебічна вестернізація суспільного (у тому числі релігійного) життя не зачепила освітніх процесів в цих громадах. По-друге, сама мережа нехристиянських навчальних закладів є менш розвинутою, аніж у їхніх християнських колег. Це пояснюється більш пізнім часом заснування першої, припиненням діяльності деяких з нехристиянських вишів (Український ісламський університет), фінансовими проблемами тощо.

Таким чином, за відносно короткий час, що позначився, окрім того, багатьма негативними моментами, духовним навчальним закладам на Донеччині вдалося сформувати міцну систему духовної освіти та налагодити навчальний процес, як невід'ємну складову будь-якої освітньої системи.

Список використаних джерел та літератури:

1. Бакалавр миссиології [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://dcu.org.ua/page/courses/bm/>
2. Белікова, Н. Ю. Релігійні конфесії України : кінець 80-х – 90-і роки ХХ ст. : автореф. дис. на здобуття наук. ступ. канд. іст. наук : спец. 07.00.01 «Історія України» / Н. Ю. Белікова. – Донецьк, 2001. – 19 с.
3. Горбунова, Л. Номадизм як спосіб мислення та освітня стратегія. Стаття 1. Онтологічні засади номадичного мислення / Людмила Горбунова // Філософія освіти. – 2008. – № 1–2 (7). – С. 45–60.
4. Роджерс, Джей Дон. Спогади [Звукозапис] / Джей Дон Роджерс, президент Українського Біблійного інституту. – Донецьк, 2010. – 1 кд. (60 хв.).
5. Довідка про релігійну мережу Донецької області [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.donoda.gov.ua/main/ua/publication/content/6705.htm>
6. Забруцький, С.І. Спогади [Звукозапис] / Забруцький Сергій Іванович, ректор Біблійського інституту «Благовіст». – Донецьк, 2010. – 1 кд. (32 хв.).
7. Зубцов, С.С. Спогади [Звукозапис] / Зубцов Сергій Сергійович, директор Донецького філіалу Вечірньої академії культури. – Донецьк, 2011. – 1 кд. (60 хв.).
8. Келерман, І. Спогади [Звукозапис] / Келерман Ісгуда, ректор Ієшиви «Томей-Тмимим» Любавич. – Донецьк, 2010. – 1 кд. (32 хв.).
9. Кудинов, О.В. Спогади [Звукозапис] / Кудинов Олексій Віталійович, адміністратор Біблійського інституту «Слово життя». – Донецьк, 2010. – 1 кд. (25 хв.).
10. Павлов, С. Організація релігійно-географічної сфери України : дис... канд. геогр. наук: 11.02.00 / Павлов Сергій Валентинович. – К., 1999. – 227 с.
11. Панич, О. Епістеміологічний скептицизм як основа політичної теорії Гоббса. Стаття друга. Віра та пізнання як суспільний процес / О. Панич // Схід. – 2001. – № 2 (39). – С. 49–55.

12. Сопельник, Д.О. Спогади [Звукозапис] / Сопельник Денис Олександрович, ректор Біблійського інституту «Беар Велі». – Горлівка, 2010. – 1 кд. (30 хв.).
13. Украинский Исламский Университет // Аль-Баян. – 1999. – № 3.
14. Эффективность богословского образования в Украине. Исследовательский проект / [Ферензи Дж., Коль М., Кобяковский И., и др.] ; под. ред. С. В. Санникова. –Одеса : ЕААА, 2007. – 192 с.